

SECTION 20.

CULTURE AND ART

Силаєва Анастасія Вікторівна 

викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Кирилюк Дар'я Миколаївна 

викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ ОРИГІНАЛЬНИХ МИСТЕЦЬКИХ ТА ДИЗАЙНЕРСЬКИХ ТВОРІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Розвиток штучного інтелекту став одним із найпомітніших чинників трансформації сучасної візуальної культури. Якщо раніше цифрові технології переважно виконували роль допоміжних інструментів — графічних редакторів, програм для верстки, 3D-моделювання, обробки фото чи створення анімації, — то сьогодні генеративні системи здатні самостійно створювати складні візуальні образи на основі текстового опису, референсу або комбінованого запиту. Унаслідок цього змінюється не лише технічний процес створення зображення, а й саме розуміння творчості, авторської участі та оригінальності мистецького чи дизайнерського твору.

Особливо гостро ця проблема постає у сфері дизайну та мистецтва, де цінність результату традиційно пов'язується не тільки з естетичною якістю, а й з унікальністю задуму, авторською інтерпретацією, художнім мисленням, стилем, досвідом і процесом пошуку. Генеративний штучний інтелект ставить під сумнів звичну модель творчості, оскільки візуальний результат може бути отриманий без традиційного володіння рисунком, композицією, кольорознавством, стилізацією чи матеріальною технікою. З одного боку, це демократизує доступ до візуального створення. З іншого — породжує небезпеку масового продукування робіт, які зовні здаються завершеними, але не завжди мають справжню авторську глибину.

Ще одним гострим аспектом проблеми оригінальності є те, що робота генеративного штучного інтелекту ґрунтується на аналізі та переробці вже наявних візуальних матеріалів, серед яких можуть бути твори художників,

ілюстраторів, фотографів, дизайнерів та інших авторів. Сучасні AI-моделі навчаються на великих масивах даних, що часто містять зображення, розміщені в інтернеті, зокрема й об'єкти авторського права. WIPO прямо зазначає, що використання захищених авторським правом творів для навчання моделей штучного інтелекту посилює проблеми правового управління, атрибуції та компенсації авторам.

У зв'язку з цим виникає принципове питання: чи може зображення, створене штучним інтелектом, вважатися повністю оригінальним, якщо його візуальна логіка сформована на основі вже існуючих авторських робіт? Навіть якщо результат генерації не є прямою копією конкретного твору, він може містити стилістичні, композиційні, колірні або образні ознаки, запозичені з великої кількості попередніх робіт. Європейське дослідження щодо генеративного ШІ та авторського права наголошує, що AI-результати можуть мати суттєву подібність до навчальних матеріалів, навіть якщо не відтворюють їх буквально.

Окремої уваги потребує питання академічної доброчесності у використанні штучного інтелекту в мистецькій та дизайнерській освіті. Якщо раніше порушення академічної доброчесності найчастіше пов'язували з прямим копіюванням тексту, зображення або ідеї без посилання на автора, то сьогодні проблема стала складнішою: запозичення може бути прихованим і тому менш очевидним для викладача, експерта або глядача. У випадку генеративного ШІ користувач може подати результат як власну роботу, хоча значна частина його візуальної структури, стилістики чи композиційної логіки сформована на основі вже наявних авторських матеріалів. Саме тому низка університетських рекомендацій наголошує, що подання переважно AI-згенерованої роботи як власної без відповідного зазначення суперечить принципам академічної доброчесності.

Особливо проблемними є випадки, коли автори, студенти або інші користувачі застосовують штучний інтелект не як допоміжний інструмент, а як спосіб фактичної підміни власної творчої праці. У практиці перевірки навчальних, візуальних і текстових робіт уже фіксуються ситуації, коли частка запозиченого або машинно згенерованого матеріалу може бути надзвичайно високою — умовно сягати 80–90% від уже наявної роботи або від результату, створеного не самим автором. У такому випадку виникає питання: у чому полягає оригінальність твору, якщо його основа майже повністю сформована не індивідуальним художнім мисленням, а автоматизованим переосмисленням чужих матеріалів? Навіть якщо результат технічно не

повторює першоджерело буквально, він може відтворювати його композиційні, стилістичні, колірні чи образні ознаки. Дослідження текстово-зображувальних дифузійних моделей підтверджують, що такі системи можуть відтворювати елементи навчальних даних і створювати результати, подібні до захищених авторським правом робіт, що посилює ризики візуального плагіату.

Проблема полягає не у факті використання штучного інтелекту, а у ступені його участі в кінцевому результаті. Отже, для протидії цим ризикам необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані не на повну заборону штучного інтелекту, а на формування культури його відповідального використання. По-перше, у мистецькій та дизайнерській освіті потрібно запровадити чіткі правила декларування використання ШІ: студент має зазначати, які саме інструменти були використані, на якому етапі роботи та в якому обсязі. По-друге, необхідно розмежовувати AI-assisted work — роботу, створену за допомогою ШІ, та AI-generated work — роботу, фактично згенеровану алгоритмом. Це дозволить чесніше оцінювати ступінь людського внеску. По-третє, доцільно вимагати від студентів і авторів не лише фінальний результат, а й процес його створення: ескізи, проміжні варіанти, мудборди, авторські правки, пояснення концепції, композиційні пошуки. Саме процес є одним із найкращих доказів оригінальності та реальної творчої участі людини. По-четверте, варто оновити критерії оцінювання мистецьких спеціальностей в навчальних закладах: оцінювати не тільки візуальну ефектність, а й ідею, аргументацію, відповідність завданню, етичність джерел, авторську позицію та здатність пояснити власні рішення.

Суспільна реакція на генеративний штучний інтелект залишається неоднозначною. Частина користувачів і фахівців розглядає його як великий крок уперед, що відкриває нові можливості для візуалізації ідей, прискорення роботи, експериментів із формою та демократизації доступу до творчих інструментів. Водночас інша частина суспільства, зокрема художники, ілюстратори й дизайнери, сприймає масове поширення AI-зображень як загрозу для живих авторів. У цьому випадку йдеться не тільки про конкуренцію, а й про втрату видимості талановитих творців, чії роботи можуть губитися під натиском великого обсягу швидко згенерованого контенту.

Висновки. Розвиток генеративного штучного інтелекту суттєво змінює уявлення про створення мистецьких та дизайнерських творів, оскільки впливає не лише на технічні засоби роботи, а й на саме розуміння авторства,

оригінальності та творчої відповідальності. ШІ відкриває нові можливості для візуалізації ідей, пришвидшення творчого процесу та експериментів із формою, однак водночас створює низку етичних, правових і професійних викликів.

Головна проблема полягає не лише у факті використання штучного інтелекту, а у ступені його участі в кінцевому результаті. Якщо студент або дизайнер використовує ШІ для пошуку референсів, аналізу настрою, створення чорнових варіантів чи перевірки композиційних рішень, це може бути прийнятним за умови прозорого зазначення такого використання. Проте якщо генеративна система фактично створює основну частину роботи, а людина лише приймає готовий результат і підписує його власним іменем, це ставить під сумнів не тільки оригінальність твору, а й професійну чесність автора. У такому випадку штучний інтелект стає не інструментом розвитку творчості, а способом обходу навчального або професійного процесу.

Водночас повна заборона штучного інтелекту не є продуктивним шляхом, адже він уже став частиною сучасного цифрового середовища. Доцільніше говорити про формування культури відповідального використання ШІ. Для цього необхідно запроваджувати чіткі правила декларування використаних інструментів, вимагати демонстрації процесу створення роботи, зберігати ескізи, проміжні варіанти, авторські правки та концептуальні пояснення. Саме творчий процес, а не лише фінальний візуальний результат, має бути основним доказом авторської участі.

Справжня оригінальність мистецького чи дизайнерського твору в умовах розвитку штучного інтелекту має визначатися не лише зовнішньою новизною зображення, а насамперед наявністю авторського задуму, особистої інтерпретації, концепції, критичного мислення та етичної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Kolesnyk N., Piddubna O., Polishchuk O., Shostachuk T., Breslavska H. Digital art in designing an artistic image. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2022. Vol. XXXI, № 12. P. 128–133.
2. Дереза О. О., Водяницький І. О. Використання штучного інтелекту в дизайні. Українські студії в європейському контексті. 2024. № 8. С. 155–160.
3. Манскова Ю. Штучний інтелект у дизайні: помічник чи загроза професії. Інформаційні технології в сучасному світі: дослідження молодих вчених: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, аспірантів та студентів, 16–17 лютого 2023 р. Харків : ХНЕУ імені Семена Кузнеця, 2023. С. 136.
4. Піддубна О. М., Марченко А. А., Силаєва А. В., Овчаренко О. А., Петрова І. В. Сучасний графічний дизайн як засіб прояву творчості особистості. Вісник науки та освіти. 2025. № 10(40). С. 2996–3010.